

OSMATRAČKA SLUŽBA U DRUŠTVENO-POLITIČKOJ ZAJEDNICI I NJENA ULOGA U FUNKCIJI SLUŽBE IZVIĐANJA, OBAVJEŠTAVANJA I UZBUNJIVANJA

U današnjim uvjetima političko-vojnih konfrontacija, iz kojih proizlaze moguće ratne opasnosti, i sve češćih elementarnih nepogoda, osmatranje-izviđanje dobija sve značajnije mjesto u blagovremenom otkrivanju tih opasnosti radi zaštite i spasavanja stanovništva i materijalnih dobara.

Organiziranje osmatranja — izviđanja nije samo specifičnost i zahtjev oružanih snaga, već je sve veća potreba i zahtjev svih razvijenih društveno-političkih struktura.

Sigurno je da svaka od tih struktura (mjesna zajednica, općina, organizacija udruženog rada, društvena organizacija i organi društveno-političkih zajednica) organizira osmatranje — izviđanje teritorije za svoje potrebe, ali ono isto tako mora da čini integralni dio i da služi općim potrebama obrane i zaštite društva — njegovih ljudskih i materijalnih vrijednosti.

Gledano u tom kontekstu, vizuelno osmatranje — izviđanje samo dopunjuje osmatranje koje se obavlja putem odgovarajućih elektronskih sredstava (radarsko osmatranje i elektronsko izviđanje), a oba vida osmatranja se u određenim situacijama zamjenjuju u nekim elementima osmatranja. Prema tome, mjesto osmatranja — izviđanja treba gledati u prizmi različitih potreba društva kao cjeline i kao njegovih pojedinih dijelova — mjesne zajednice, organizacije udruženog rada, društvene i društveno-političke organizacije, a u krajnjoj konsekvenci — građana i radnih ljudi i njihovih najelementarnijih asocijacija.

Specifičnost osmatranja — izviđanja organizovanih od strane pojedinih društvenih struktura zahtjevaju i adekvatno opremanje tehničkim sredstvima. To ne znači da se sistem osmatranja — izviđanja tih struktura organizira van koncepcije i sistema općenarodne

obrane. Naprotiv, organiziranje sistema osmatranja — izviđanja, pored njegove funkcionalne namjene, mora biti usklađeno i sa društvenom suštinom koncepcije općenarodne obrane u čemu i treba tražiti mjesto i ulogu osmatranja — izviđanja na širem društvenom planu. Očito je da pojedine strukture društva moraju organizirati i uskladiti osmatranje — izviđanje sa potrebama općenarodne obrane i prilikom popune kadrovima i materijalnog opremanja.

Ekonomske mogućnosti naše zemlje ne dozvoljavaju nam, u sadašnjoj fazi ekonomskog razvoja, nabavku ili proizvodnju potrebnih elektronskih sredstava za osmatranje i izviđanje, što nas upućuje na organiziranje drugih vidova i oblika osmatranja — izviđanja.

Zahtjevi za organiziranjem osmatranja — izviđanja van oružanih snaga, u odnosu na svoje specifičnosti i potrebe, ne zahtijevaju opremanje skupom elektronskom opremom, već ih zadovoljava dobra organizacija, međusobna povezanost, odgovarajuća obuka kadra i jasno postavljeni zadaci u općem sistemu osmatranja — izviđanja.

Vojnogeografski, vojnopolitički, kao i vojnostrategijski položaj naše zemlje zahtijeva da se sistem osmatranja — izviđanja razvija, organizira i oprema u specifičnostima naše koncepcije općenarodne obrane.

Vojnogeografski položaj naše zemlje zahtijeva veliki broj radar-skih uređaja za osmatranje različitih taktičko-tehničkih osobina, dok vojnostrategijski položaj nameće da se određene strukture društva (oružane snage) opremaju i najsuvremenijom elektronskom opremom za osmatranje i izviđanje. Vojno-politički položaj uslovljava potpunu primjenu koncepcije općenarodne obrane, tj. da se u sadašnjoj fazi konstituisanja i materijalizacije koncepcije općenarodne obrane i služba izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja razvija u društveno-političkoj zajednici kao sastavni dio koncepcije općenarodne obrane.

U dosadašnjem organiziranju sistema osmatranja — izviđanja i potrebama njegovog materijalnog opremanja u društveno-političkim zajednicama prilazi su bili veoma različiti, što odmah ukazuje na teškoće u razvoju ovog sistema. To je dovelo do toga da je sistem egzistirao u planovima, a znatno manje u praktičnoj realizaciji. U društveno-političkim zajednicama sistem osmatranja — izviđanja se svodio na formiranje posebnih vizuelnih osmatračkih stanica, tehnički i kadrovski nedovoljno opremljenih i međusobno nepovezanih sa zadatkom osmatranja zraka. Povezivanje već organiziranog sistema osmatranja — izviđanja organizacija udruženog rada, društvenih organizacija i organa društveno-političkih zajednica u cjeloviti si-

stem osmatranja — izviđanja na teritoriji društveno-političke zajednice, a i šire, do sada nije šire razmatran ni u svojim teoretskim elementima. Razlog ovome treba tražiti u nedovoljnom shvaćanju značaja i uloge sistema osmatranja na terenu u društveno-političkoj zajednici. U cjelini gledano, čitav sistem osmatranja — izviđanja u tako postavljenoj organizacijskoj šemi više je imao lokalni značaj i bio je sveden na uske zadatke, zbog čega i nije mogao dobiti širu društvenu afirmaciju.

Sve je to dovelo do različitih pogleda i dilema na daljem organiziranju sistema osmatranja — izviđanja na planu razvoja sistema službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj zajednici. Međutim, razmišljanja treba usmjeriti ka daljem razvijanju koncepcije općenarodne obrane i s tim u vezi tražiti mjesto i ulogu vizuelnog osmatranja — izviđanja u funkciji službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj zajednici. Takav pristup razmatranju ovog pitanja dat će adekvatan odgovor o mjestu i ulozi službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja i njenog elementa sistema osmatranja — izviđanja na planu zaštite i spasavanja stanovništva i materijalnih dobara.

Stečena iskustva sa manevra »Sloboda-71« i vježbe »Podgora-72« potvrđuju da je vizuelno osmatranje — izviđanje dobilo širu društvenu funkciju i pri djelovanju civilnog sektora i čvrstog povezivanja sa oružanim snagama. Sistem vizuelnog osmatranja — izviđanja organiziran je kao jedinstveni sistem više društveno-političkih zajednica, povezan u jedinstvenu radio-mrežu, sa mogućnošću prijema podataka osmatranja istovremeno u svim općinskim centrima za obavještavanje i uzbunjivanje. Time je stvorena mogućnost da se podaci osmatranja prikupljaju sa šire teritorije i da se istovremeno primaju u svim općinskim centrima za obavještavanje i uzbunjivanje, omogućujući centrima šireg područja društveno-političkih zajednica blagovremenu procjenu situacije na osnovu više istih podataka i blagovremeno preduzimanje mjera prilikom zaštite i spasavanja stanovništva i materijalnih dobara. Sistem osmatranja — izviđanja nije imao samo zadatak osmatranja zraka već opće osmatranje — izviđanje dejstava, pojavu požara, poplava, rušenje brana, zagađenosti zraka, pojavu zaraznih bolesti i sl. U sistem osmatranja — izviđanja uključeni su i elementi osmatranja organizacija udruženog rada i dr. organizacija koje su na osnovu Zakona o općenarodnoj obrani obavezne da surađuju sa službom izviđanja, osmatranja, obavještavanja i uzbunjivanja.

Ovakva organiziranost sistema osmatranja — izviđanja i jasno postavljeni zadaci i povezanost sa svim strukturama koje organizi-

raju osmatranje na terenu uvjetovali su prikupljanje podataka osmatranja koji su interesantni ne samo za civilni sektor već i za djelovanje i planiranje akcija svih struktura društveno-političke zajednice, pa i oružanih snaga.

Ostvarena suradnja sa oružanim snagama u toku tih vježbi obezbjedila je razmjenu podataka osmatranja i njihovu potpuniju identifikaciju, najavu letova sopstvene avijacije i bolju međusobnu informiranost.

Organizacije udruženog rada, društvene organizacije, organi društveno-političkih zajednica, koje u svom okviru razvijaju vizuelno osmatranje — izviđanje, obezbjeđuju da ono bude što masovnije i razvijenije s različitom namjenom i zadacima. Razradom zadataka u ratnim planovima, pravilnom orijentacijom u razvoju i opremanju, kao i izborom položaja, od tih struktura stvara se jaka i razvijena organizacija vizuelnog osmatranja — izviđanja na teritoriji društveno-političke zajednice, koja u ratnim uvjetima u okviru službe ima značajno mjesto.

Ratna dejstva, posebno u obliku »specijalnog rata«, složena su i po prostranstvu široka i borba protiv takvih dejstava agresora ne može počivati samo na jednoj organizaciji. Masovna angažiranost svih društvenih struktura, koje se u okviru svoje djelatnosti bave osmatranjem — izviđanjem u miru, pruža mogućnost prekrivanja šire teritorije i prikupljanja podataka i informacija od posebnog značaja za obranu i zaštitu državne teritorije. Ilustracija ovog je i posljednji slučaj ubacivanja ustaško-diverzantske grupe u našu zemlju i upad specijalizirane diverzantske grupe i njene akcije u Libiji. Ovi primeri ukazuju da društvo mora poduzeti akcije na širem planu još u miru, kako bi organiziranije nastupilo u borbi protiv takvih pojava i što spremnije dočekalo eventualni rat.

Brže rješavanje problema organiziranja vizuelnog osmatranja — izviđanja na teritoriji društveno-političke zajednice, a i šire, traži veće razumjevanje odgovornih faktora i stručnih službi i čini jedan od preduvjeta pravilnog usmjeravanja organizacije vizuelnog osmatranja — izviđanja u funkciji službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja.

Efikasnost i upotrebljivost funkcioniranja službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj zajednici može biti zastupljena samo ako se obezbjedi prikupljanje podataka o situaciji na kopnu, moru i zraku. U prikupljanju podataka i informacija služba izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja se mora oslanjati na slijedeće elemente: službu VOJIN, TVOJ i OSOJ, na postojeće ele-

mente osmatranja mjesnih zajednica, organizacija udruženog rada, društvenih organizacija i organa društveno-političkih zajednica; na svoj sistem osmatranja (osmatračke stanice); na stanovništvo.

Podatke o zračnoj situaciji služba izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja prima od radarskog sistema (VOJIN, TVOJ i OSOJ). Dosadašnja rješenja ne zadovoljavaju potrebe službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj zajednici. Razmjena podataka između službe i oružanih snaga za sada je suviše jedinstvena i svodi se samo na prijem podataka o zračnoj situaciji. Nedostaje razmjena podataka o situaciji na moru, najavi letova sopstvene avijacije, *RKB* situaciji i dr., što službi izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja ne pruža dovoljno mogućnosti za adekvatnije praćenje situacije s gledišta stvarne opasnosti po teritoriju društveno-političke zajednice.

U sistem službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja nedovoljno su povezani elementi osmatranja mjesne zajednice, organizacija udruženog rada, društvenih organizacija i organa društveno-političkih zajednica. Strukture koje mogu preuzeti ulogu osmatranja — izviđanja na terenu su slijedeće: poljoprivredni kombinati, šumska gospodarstva, nacionalni parkovi, lovno-šumska poljoprivredna gazdinstva, ustanove za održavanje plovnih puteva, hidrometeorološka služba, posade elektroprivrednih, RTV i PTT objekata, željezničko-transportna poduzeća, direkcije za riječne vodotokove, sekretarijati unutrašnjih poslova i dr.

Sve pobrojane strukture u okviru svoje redovne djelatnosti bave se osmatranjem — izviđanjem određenih pojava. Prema svojoj organiziranosti, načinu djelovanja, opremi i sredstvima veze, kao i planovima daljnjeg razvoja, solidna su osnova za organiziranje osmatranja — izviđanja na teritoriji uže društveno-političke zajednice, a i šire (regije) u miru i u ratu. To se ogleda u osmatranju i izviđanju pojava požara, poplava, većih nesreća, saobraćajnih i zračnih udesa, kretanja nepoznatih i nepozvanih lica i drugih pojava na terenu.

Organiziranim djelovanjem građani mogu doći do raznovrsnih informacija od općeg interesa i na pogodan način prenijeti ih organima u mjesnoj zajednici, koji treba da budu osnovni nosioci prikupljanja informacija.

Dosadašnja razmatranja ovog pitanja na organiziranju osmatranja — izviđanja upućuju na zaključak da teritoriju društveno-političke zajednice treba da pokrivaju: radarsko-osmatračka služba i elementi osmatranja mjesnih zajednica. Određeni objektivni ne-

dostaci radarskog osmatranja zahtijevaju da se ono dopuni sistemom vizuelnog osmatranja — izviđanja. Ovdje nije potrebno dublje ulaziti u konkretnije nedostatke radarskog, odnosno vizuelnog osmatranja — izviđanja; dovoljno je da se napomene da npr. SAD imaju oko 15.000, a Velika Britanija oko 5.000 razvijenih vizuelnih osmatračnica, što očito govori o neophodnosti razvijanja ovog sistema osmatranja — izviđanja.

Konačno, postavlja se pitanje da li u odnosu na način svog djelovanja već spomenute strukture mogu zadovoljiti i sve potrebe prikupljanja i obrade podataka vizuelnog osmatranja — izviđanja i svih načina dejstava agresora. Očito je da ne mogu. Za pojedina dejstva agresora nije dovoljna samo određena informacija, već za njih treba dati bliže podatke — parametre, što zahtijeva posebnu obuku ljudstva i iznalaženje odgovarajućih položaja za stvaranje što povoljnijih uvjeta takvog osmatranja — izviđanja. Drugim riječima, osmatranje — izviđanje i javljanje takve vrste dejstava mora se sprovesti kroz jedinstveni sistem koji je povezan na širem prostoru (regiji). To nameće potrebu da društveno-politička zajednica mora osnivati stacionarne osmatračke stanice. Broj tih stanica na teritoriji društveno-političke zajednice zavisice od veličine općine, njenog geografskog položaja i dr. elemenata.

U tako organiziranom sistemu osmatranja — izviđanja služba izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja društveno-političke zajednice vrši prikupljanje podataka od:

- radarskog sistema osmatranja, kojeg organiziraju oružane snage;
- stacionarnih osmatračkih stanica, koje organizira svaka komuna;
- sistema osmatranja organizacija udruženog rada, društvenih organizacija, organa društveno-političkih zajednica i mjesne zajednice;
- stanovništva.

Služba izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj zajednici mora se bolje povezati sa sistemom radarskog osmatranja (VOJIN, TVOJ i OSOJ) radi planskog usmjeravanja i povezivanja sa elementima osmatranja — izviđanja mjesnih zajednica, organizacija udruženog rada, društvenih organizacija i organa društveno-političkih zajednica.

Nadogradnja sistema osmatranja — izviđanja u funkciji službe izviđanja — obavještavanja i uzbunjivanja u društveno-političkoj

zajednici radi njene što bolje osposobljenosti za izvršavanje namjen-
skih zadataka ogleda se u sljedećem:

1. — Sistem radarskog osmatranja (VOJIN, TVOJ i OSOJ) što
tješnje povezati sa službom izviđanja — obavještavanja i uzbunjiva-
nja u društveno-političkoj zajednici, odnosno sa centrima za oba-
vještavanje i uzbunjivanje sa zadacima: najave letova sopstvene avi-
jacije, razmjene podataka vizuelnog osmatranja — izviđanja, RKB
situacije, razmjene podataka o situaciji na moru, kopnu i zraku. Po-
vezivanje ostvariti na nivou općinskih do republičkog centra za oba-
vještavanje i uzbunjivanje, pri čemu će obim razmjene podataka za-
visiti od nivoa povezivanja. Međusobnu razmjenu podataka vršiti
putem odgovarajućih sredstava veze u radio-mreži, radio-pravcima
ili putem žičnih veza uvijek kada za to postoje uslovi.

2. — Sistem stacionarnih osmatračkih stanica razvija svaka op-
ćina, a povezuje se na nivou regije. Radio-sredstva za rad u ovoj
radio-mreži su tipizirana i moraju da obezbijede uključivanje u rad
i oružane snage. Ovaj sistem mora da obezbijedi sigurno otkrivanje
nuklearnih eksplozija, niskoletećih zrakoplova, zračnih desanata i
dr. dejstava agresora i davanje preciznih podataka o tim dejstvima,
bez čega bi inače bilo nemoguće vršiti solidnu procjenu i istovre-
meno hitno prenositi podatke do centara za obavještavanje i uzbun-
jivanje na širem području (regiji).

3. — Sistem osmatranja — izviđanja mjesnih zajednica, orga-
nizacija udruženog rada, društvenih organizacija i organa društve-
no-političkih zajednica i stanovništva svojom raznovrsnošću i na-
mjenom treba da pokriva i kontrolira šira područja kao što su: šum-
ski kompleksi, riječni vodotokovi, površina mora, zrak sa aspekta
prisutnosti raznih kemijskih svojstava štetnih po zdravlje ljudi i
utjecajnih na borbena dejstva, da kontrolira biljni i životinjski svijet
i dr. Drugim riječima, sistemom osmatranja — izviđanja treba kon-
trolirati ona područja koja su najmanje naseljena i bez prisustva
naših oružanih snaga, a koja su za agresora vrlo interesantna sa as-
pekta ubacivanja specijalnih diverzantskih grupa ili pak prisustva
drugih pojava koje imaju značaj za obranu i zaštitu ljudi, bilja i
životinja ili materijalnih dobara.

Preko svojih elemenata osmatranja mjesne zajednice, organi-
zacije udruženog rada, društvene organizacije i organi društveno-
političkih zajednica već u miru izvršavaju određene zadatke na
osmatranju — izviđanju, te organiziraju osmatračku dojavnu protiv-
požarnu službu, prate pojave elementarnih nepogoda, stanje vodo-
tokova, kontrolu zraka i sl. Sa svojim mnogobrojnim punktovima

ovaj sistem pruža dobru garanciju društveno-političkoj zajednici da pod kontrolu i prismotru stavi cijelu svoju teritoriju.

4. — Informacije prikupljene od građana kao najšire strukture na teritoriji društveno-političke zajednice pružaju mogućnosti organima u mjesnim zajednicama i drugim društveno-političkim strukturama da ostvare svakodnevni uvid u zbivanja na svojoj teritoriji, da te informacije sređuju, filtriraju i da ih zatim dostavljaju centrima za obavješćavanje i uzbunjivanje svojih društveno-političkih zajednica.

Postoje sasvim realni uvjeti da se sistem službe izviđanja, obavješćavanja i uzbunjivanja sa centrima za obavješćavanje i uzbunjivanje aktivira u miru na određenim nivoima (regije) i da na sebe preuzme obaveze planiranja i usmjeravanja sistema izviđanja i osmatranja, obavješćavanja i uzbunjivanja, koje proističu iz smjernica, mobilizacijskih priprema, ratnih planova, a posebno da ovaj sistem preko pomorskih centara bude osnova za akcije štabova civilne zaštite u borbi protiv elementarnih nepogoda.

Može se zaključiti da osmatranje — izviđanje na teritoriji društveno-političke zajednice mora biti jedinstveno i povezano u centar za obavješćavanje i uzbunjivanje. Naime, proticanje podataka u centar za obavješćavanje i uzbunjivanje iz više izvora zahtijeva njihovo upoređivanje, provjeru i filtriranje i tek tako sređeni podaci daju se na upotrebu korisnicima — štabovima civilne zaštite, izvršnim odborima općine, štabovima narodne obrane, oružanim snagama i dr. Zbog toga i suradnja sa ovim komponentama mora biti dobro razrađena i mora se vršiti prema jedinstvenim osnovama.

Tako organiziran sistem osmatranja — izviđanja u funkciji službe izviđanja, obavješćavanja i uzbunjivanja trebalo bi da preraste u teritorijalni sistem vizuelnog osmatranja — izviđanja na koga bi se oslanjale sve komponente općenarodne obrane. Takvim koncipiranjem organizacije sistema osmatranja — izviđanja izbjegle bi se do sada mnoge uočene slabosti, a društvo bi uštedjelo velika novčana sredstva za dosadašnje višestruko materijalno opremanje tog sistema.

I na kraju, građani, društveno-političke zajednice, organizacije udruženog rada i druge organizacije, u obrani nezavisnosti, terito-

rijalne cjelokupnosti i samoupravnog socijalističkog sistema SFRJ, moraju biti tako usmjeravani da se društvo zaštiti od svega što može ugroziti njegov ljudski i materijalni integritet, čija realizacija, ova-ko posmatrana, u prvom redu zavisi od rezultata priprema društva za općenarodnu obranu na nivou svih struktura. Ovo upućuje na to da sistem službe izviđanja, obavještavanja i uzbunjivanja, u čijoj funkciji je i sistem osmatranja — izviđanja, treba da djeluje kao faktor i u funkciji samozaštite stanovništva i materijalnih dobara i da zadire u oblast političko-vaspitnog djelovanja na programu pri-prema stanovništva za općenarodnu obranu.